

15.11.2017 - 1

Yılmaz AYDIN
www.turkcecin.net

FYLEM (FİİL)

- İş, oluş, hareket anlatan sözcüklerdir.
- Kip eki alabilir.
- Kişi eki alabilir.

***

Olumsuzu "-ma, -me" ile yapılır.
Fiilden fiil yapan
ektir.

ÖR

İpek bu yazıyı okuyabiliyor.

FİİL

Hocam yarınki toplantıya katılmayacak.

FİİL

Fylemler anlamsal olarak üçe ayrılır:

1. İŞ (KILIŞ) FİİLİ: Yapılan işin işi yapan dışında başka bir varlığı etkilediği fiillerdir.

Çogu nesne alır.

***

ONU
neyi? kimi?

ÖR

Aldım → onu / neyi

Kırdık → onu / neyi / kimi

Satıyorum → onu / neyi

İade ettik → onu / neyi / kimi

;

2. Durum Fiili: Yapılan işten direkt etkilenen bir varlık yoktur bu fiillerde.

Bir kişi veya duruma karşı takındığımız tavrı anlatır.

Genellikle nesne almaz bu fiiller.

ör

Öturdük → ~~onu~~
Uçtuk → ~~onu~~
Kalkıyor → ~~onu~~
Sevindim → ~~onu~~
Uyumuş → ~~onu~~
:

***// Durum fiilleri bazı örneklerde nesne alır.

ör

Bekle - onu / neyi
Düşün - onu / kimi

3. Oluş Fiili: Bizim veya başka canlıların dışında (dışımızda)

gerçekleşen doğal eylemlerdir. Genellikle süreç vardır.

ör

Doğ-
Öl-
Doğ-

Sarar-
Karar-
Aydınlan-

Uza-
Sismanla-
Zayıfla-

ÇEKİMLİ FİİL

- Kip ve kişi eki alabilen fiillerdir.

- "Ben, sen, o, biz, siz, onlar" dan birine uyum sağlar.

ör

Oynuyorum → BEN
Oynuyorsun → SEN
Oynuyor → O

Oynuyoruz → BİZ
Oynuyorsunuz → SİZ
Oynuyorlar → ONLAR

NOT: Bazı sözcükler iş, oluş, hareket anlatsa da çekime girmez. Bunlara çekimli fiil demiyoruz.

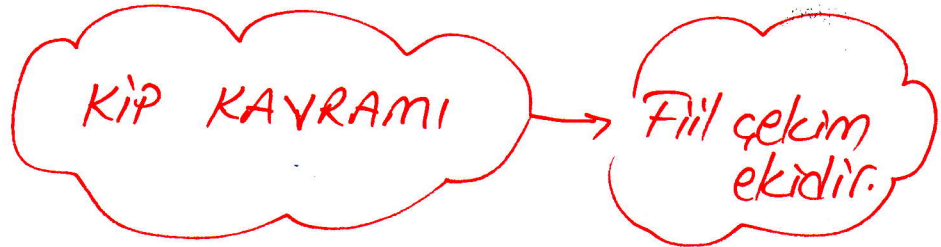
8. sınıfta bu sözcüklere fiilimsi diyeceğiz.

Okumak , okuyan , okuyup , okuyunca ...

SORU: Aşağıdaki sözcüklerin hangisi çekimli fiil olamaz?

- A) Gittiler → onlar B) Yapınca → Fiilimsi diyeceğiz.
C) Dönüyoruz → Biz D) Yapıldı → O

Tek başına anlamı olmayan, eklendiği eyleme zaman veya dilek anlamı yükleyen ekler kip denir.

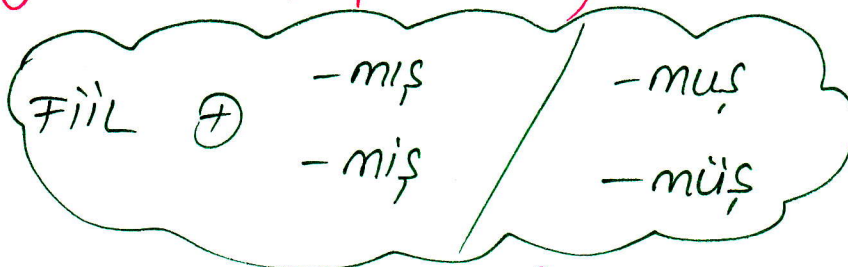
Kipler ikiye ayrılır:

A) Haber (Zaman - Bildirme) Kipleri

Eklendiği eylemin yapılma zamanı hakkında yaklaşık sonuçlar veren kiplerdir.

Bir iş beş farklı zamanda yapılabilir:

1. Duyulan Geçmiş Zaman

Bu kip su anlamı verir:

Geçmişte yapılan işi başkasından veya başka bir yerden öğreniriz.

Ör

İpek çünkü sınava katılmamış. → Fiil çekim ekidir.

NOT

"-mış" bazen yapım eki olur.

PRATİK
YA

"-dı, -ti, -du, -tü" ekleyip okuduğumuzda anlamlı olan "-mış" kip ekidir. Anlamsız olan "-mış" ise yapım eki olur.

Ör

Okumuş insanlardan da zarar gelebilir.

~~-tu~~
Yapım eki.

İpek bu pratiği yeni duymuş. → Kip eki (çekim eki)
-tu

2. Görülen Geçmiş Zaman

Fiil	⊕	-dı	-du	⊕	Kişiler
		-ti	-dü		ekleri
		-di	-tu		
		-ti	-tü		

Geçmişte olup da bizim şahit olduğumuz fiiller için kullanılır.

Ör

Yılmaz Hoca kâğıtları getirmedi.

Konuyu tek tek anlattı.

3. Şimdiki Zaman

Fiil ⊕ -yor
-makta ⊕ Kişi
-mekte eki

Yapılan iş ile anlatış aynı andadır.

İpek'e ders anlatmaktayım.

Dışarıda ezan okunuyor.

okun-u-yor

Yardımcı ünlü / Ünlü türemesi

4. Gelecek Zaman

Fiil ⊕ -acak
-ecek ⊕ Kişi
eki

İş, anlatıştan sonra yapılır.

Hocam konuya devam ed~~er~~ecek.

Dükkan oz sonra kap~~an~~acak.

"-tı" ekine uyum sağlayın "-acak" kip eki iken uyum sağlamayan "-acak" yapım ekidir.

Yarın sınav ol~~ac~~acak. → Kip / çekim eki
-tı

Kırılacak eşyaları koliye bıraktım.

Yapım eki

5. Geniş Zaman

* FiİL ⊕ $\left. \begin{array}{l} -r \\ -ir \\ -ir \\ -ur \\ -ür \\ -er \\ -ar \end{array} \right\}$ Olumlu halleri
Her zaman, daima

* FiİL ⊕ $\left. \begin{array}{l} -maz \\ -mez \end{array} \right\}$ Olumsuz halleri
Hiç, hiçbir zaman

ÖR

Başak bu tarz romanları sever.

İpek bu filmi izlemez.

PRATİK
NOT

"-tı" ile olumlu olan "-er, -mez" kip ekidir.
"-tı" ile olumsuz olan "-er, -mez" yopım ekidir.

ÖR

Sık sık soru çözerim.

Kip / Çekim eki

Motoru çalışır halde bıraktım.

~~-dı~~

Yopım eki

ZAMAN - ANLAM KAYMASI (KİP KAYMASI)

Anlatım bozukluğuna yol açmaz!

Nedir?

Bir kip, zaman, ekinin kendi anlamının dışına çıkarak başka bir kip gibi kullanılmasına denir.

Ör

İpek yarın sabah okula gidiyor.
(-ecek)

{ Bu cümlede şimdiki zaman kipi gelecek zaman gibi kullanılmıştır. }

Her yaz tatile gidiyor.
-er

{ Şimdiki zaman kipi geniş zaman kipinin yerini tutmuş. }

Arı Yayıncılık

7. sınıf Türkçe Akıllı Defter

Yılmaz AYDIN

1. DERSİN SONU

Basit Zamanlı - Basit Çekimli Fiiller

Herhangi bir eylemin tek zaman eki almasıyla **basit zamanlı fiil** yapılır.

ör
Okuyorum
Okuyacaksın

Herhangi bir fiil dilek veya haber kiplerinden birine ait tek ek almış ise **basit çekimli fiil** olur.

ör
Yazsak
Yazayım
Yazmalısın } Dilek kiplerinden birer tane almıştır. Fakat zaman ifade etmez bu fiiller.

Yazacaklar
Gittimisiz
: } Haber kiplerinden birer tane almış olan (alan) bu fiiller hem basit zamanlı hem de basit çekimlidir.

Birleşik Zamanlı Fiiller

FiİL (+)

1. kip eki

(+)

-müş / -mış ...

-dı / -dü ...

-sa / -se

Haber Kipi

Dilek Kipi

İkinci kip eki
(Ek eylem)

Üçe ayrılır:

1. Rivayet Birleşik Zaman

FiİL

(+)

1. KIP
EKİ

(+)

-mı, -mı

-muş, -müş

Rivayet eki
(Ek eylemdir.)

Ör

Okuymuş

Şimdiki zamanın rivayeti

Anlatacak mış

Gelecek

"

"

Yaparmış

Geniş

"

"

Gitmez mış

Geniş

"

"

Alaymış

İstek

Kipinin

"

Gitmeliymiş

Gereklilik

"

"

Gelseymiş

Sart

"

"

2. Hikaye Birleşik Zaman

FİİL ⊕ 1. KİP ⊕ EKİ ⊕

-dı, -di, -du, -dü
-tı, -ti, -tu, -tü

Hikaye Eki
(Ek Eylem)

ör

Okumaktaydı
Okuyırdım

Şimdiki zamanın hikayesi

Anlayacaktı

Gelecek

"

"

Giderdım

Gitmezdım

Geniş

"

"

Yapmıştı

Geçmiş

"

"

Sevmeliydi

→

Gereklilik

kipinin

"

Bitseydik

→

Sart

"

"

Alaydın

→

İstek

"

"

⋮

|||

Konuşma dilinde "aldıydım, yapıydu" gibi ifadeler kullanılır. Yöresel kullanılsa da yazıda pek rastlamayız. (Sık kullanılmaz) Dil açısından yanlış değildir. Görülen geçmiş zamanın hikayesi olur.

3. Şart Birleşik Zaman :

Fiil ⊕

1. KİP

Ek ⊕

-sa

-se

Şart Ek'i

(Ek Eylem)

Genellikle ana yargının dışında yani yüklem dışında kullanılır.

Konuyu

sevmişse

ödevini yapar.

Basit zaman

Duyulan geçmiş
zamanın şartı

İpek bunu okuyorsa kitap güzelidir.

Şimdiki zamanın
şartı

Ana yargı

Hikaye yazarsa bol okunmalıdır.

Gelecek zamanın
şartı

Ana yargı

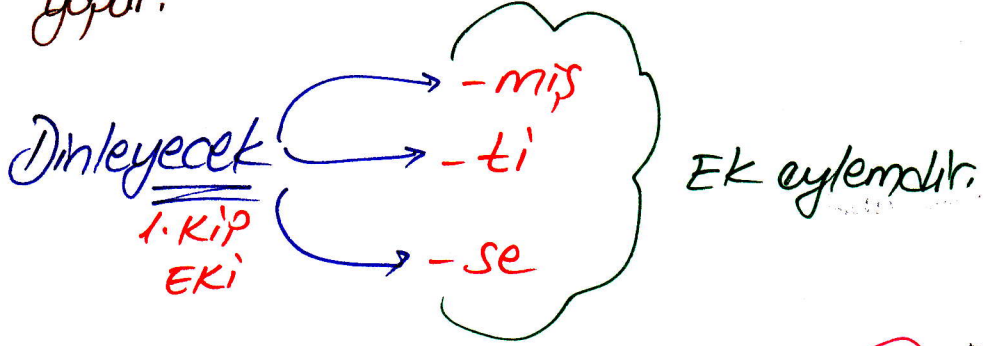
Buna dikkat
edelim!

İK EYLEM (İK FİİL)

İki görevi vardır:

1. görevi: Basit zamanlı fiillere gelerek birleşik zaman yapar.

Öp

Sevdiyse
Ek eylem

Okumaktaymış

Şimdiki zaman

Rivayet eki

Ek eylem

2. görevi: İsimleri ve isim soylu sözcükleri yüklem yapar.

Öp

Bu çocuk çalışkanmış.

Ek eylem

(çalışkan değilmis)

Ek eylemin olumsuzudur.

Dengeliyse...

Ek eylem

(Dengeli değilse)

Ek eylemin olumsuzudur

Ek eylemin şartıdır.

Hocam yaşlıydı.

Ek eylem

(yaşlı değildi)

Ek eylemin olumsuzudur.

***

Ek eylemin şartı "-sa / -se" ile yapılır.

konuksa Ek eylemin
AD şartı

*
***
*

Ek eylemin geçmiş zamanı "-mış, -tı" ile yapılır.

Sesliyd Sesliymiş
Ek eylemin geçmiş zamanı

*
***
*

güzel -im → Her zaman
güzel -sin → " "
güzel -dir → " "
güzel -iz → " "
güzel -siniz → " "
güzel -dirler → " "

Ek eylemin
geniş zaman
kullanımıdır.

NOT: Geniş zaman çekimindeki ek bazen düşer.
ör/ Bu kız her zaman güzel. (-dır)

NOT Ek eylemin olumsuzu "değil" sözcüğüdür.

ör/ Bu bilgiler yeniyd.

Ek eylemin olumlu hali

Bu bilgiler yeni değildi. Ek eylemin
olumsuz hali

Uyan!

"-dır" bildirme ekini ek eylemin geniş zaman çekiminde üçüncü kişilerde kullanırız. (Fiil ve isimde)

Fakat asla birleşik zaman yapmaz.

Ör

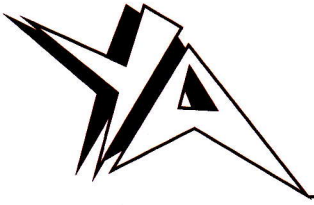
Okuyodur

Güzeldir

İsme gelmiştir.

Fiile eklidir ve ek eylemdir
fakat birleşik zaman yapmaz.

Yapısına Göre Fiiller

Üçe ayrılır:

1. Basit Yapılı Fiiller:

- Ekim eki almayan fiillerdir.
- Çekim eki (kip ve kişi ekleri) alabilir.

Öz

Okuyordum

Oku-: FK

-yor: Şimdiki zaman (ÇE)
kip eki

-du: Hikaye eki (ÇE)

-m: 1. tekil kişi eki (ÇE)

Basit
yapılı
fiil.

Soru: Aşağıdaki fiillerden hangisi yapısına göre basit değildir?

A) Doldu. Basit
ÇE

B) Yapiyoruz. Basit
ÇE ÇE

C) Bulmadım.
ÇE ÇE ÇE
FFYE

D) Uyumustuk. Basit
ÇE ÇE ÇE

Türemiş

2. Türemiş Fiiller :

- Yapım eki alarak oluşan fiile denir.
- Kökü fiil veya isim olabilir.
- Çekim eki de olabilir.

ör
}

Okuttuk

Oku- : FK

-t- : FFYE

-tu : ÇE

-k : ÇE

Türemiş fiil

Soru : Aşağıdaki fiillerin hangisi farklı bir kökten türemiştir?

A) Sonlandı → Son → isim kökü
IFYE

B) Başlamıştım → Baş → isim kökü
IFYE

C) Karadı → Kar → isim kökü
IFYE

D) Sevdirdik → sev- → fiil kökü
FFYE

3. Birleşik Çapılı Fiiller

Üç farklı yolla oluşturulabilir:

a) Yardımcı Eylemle Kurulanlar

AD ⊕ ol-
kil-
ver-
yap-
et-
⋮

Ünsüz türemesi veya ünlü düşmesi varsa isimle yardımcı eylem bitişik yazılır. Yoksa ayrı yazılır.

Örnek:
Farz et-

Arz et-
Terk et-
Rica et-
Kabul et-
Hasta ol-

Herhangi bir ses olayı olmadığı için yardımcı eylem isimlerden ayrı yazıldı.

Ankara Türkiye Cumhuriyeti'ne başkentlik yapıyor.

Bu kolileri postaya verdim.

İşlerin tamamlanması için emir buyurdum
emir kıldım

Sabret-
Sükret-
Devrol-
Zannet-
Hisset-

* Sırrol- → Değişik
fakat güzel
bir örnek

Ses olayı olduğu için
bitişik yazıldı.

b) Kurallı Birleşik Fiiller

FiİL ⊕ FiİL } İki eylem birbirine daima
bitişik yazılır.

-a
-e
-ı
-i
-u
-ü

Bitişmeyi sağlayan bu eklere "zarf fiil eki"
diyoruz. (8.SINIF KONUSU)

Dört çeşittir:

b.1. Tezlik Fiili : "Fiil ⊕ -iver / -üver / -iver / -uver"

Çabucak, hemen, bir anda ...

ör

Hocamın verdiği soruları çözüverdim.

Suçlu bu sorgudan sonra her şeyi anlatıverdi.

Eviden çıkınca yağmur başlayıverdi.

Olumsuz : Okumayıverdim

Fiil ⊕ -ma ⊕ -iver Anlatmayıver
-me

⋮

NOT : Tezlik fiilinin kullanıldığı cümlelerde
"çabucak, hemen, bir anda" gibi sözcüklerin olması
anlatımı bozar. Bu cümlelerden o kelimeleri
atmak gerekir.

ör

Aldığım romanı ~~çabucak~~ okuyuverdim.

tezlik

b.2. Yeterlik Fiili

Fiil $\oplus$ -ebil / -abil } olumlusu
 $\oplus$
-eme- } olumsuz
-ama-

"Eklendiği fiile" bir işe gücü yetme" anlamı katar.

Örnek fırının yolunu bulabilirim / bulamam
olumlu olumsuz

yapamam → yapabilirim
gelemezsin → gelebilirsin

*** Bu kitabı İpek de okumuş olabilir. } Tahmin anlamı var.

b.3. Yaklaşma Fiili

Fiil $\oplus$ -eyaz-
-ayaz-

"Az kalsın olacaktı."
anlamı vardır.

Örnek Balkondan bakarken düşeyordum.
Bayılayaz- , öleyaz- , gıdelyaz- ...

b.4 . Süretilik Fiili

Fiil (+) -edur-
-ekal-
-egel-

Bir eylemin devam ettiği, farkında olmadan meydana geldiği gibi anlamlar vardır.

Ör

Başak film izlerken uyuyakalmış.

Sen gidiyorsun, ben geliyorum.

Bu konu Göktürkçeden beri sürüyor.
(Orhun Türkçesi)

c) Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Bunlar en yaygın birleşik fiillerdir. Örnek bakımından daha farklı ve çoktur. Master halinde kullanılabilen her deyim bu başlığı örnekler.

Ör

Sahadan mağlup ayrılınca dile düştük.

Beşiktaş Galatasaray'ı 3-0 yenince yenilen takımın teknik adamı gözden düştü.

etekleri tutuşmak, ayaklarına kara sular inmek...
aklından çıkarmak, işe koyulmak...

Kavratıcı Soru

Aşağıdaki birleşik fiillerin hangisi yapısı bakımından farklıdır?

A) Okuyabiliriz. → Kurallı birleşik fiil

B) Anlatıverdim.

" " "

C) Hissedi'yoruz.

Yardımcı eylemle oluşmuş

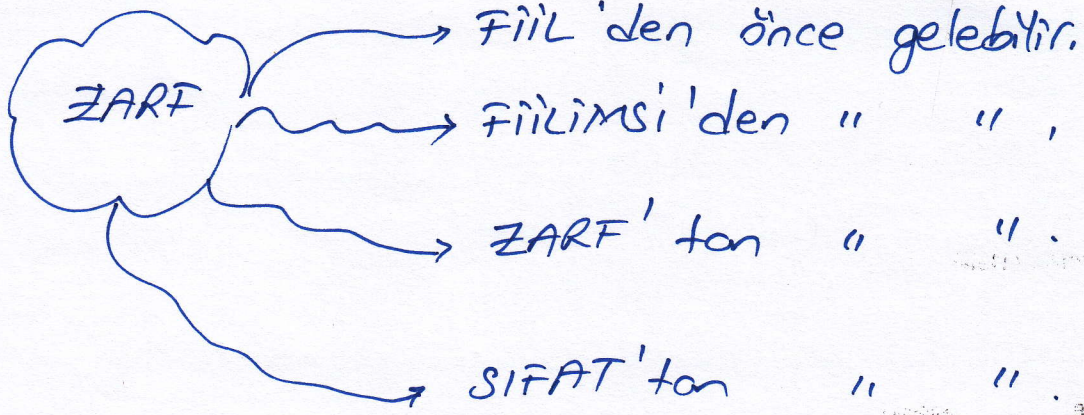
D) Uyuyakaldım.

Kurallı birleşik fiil

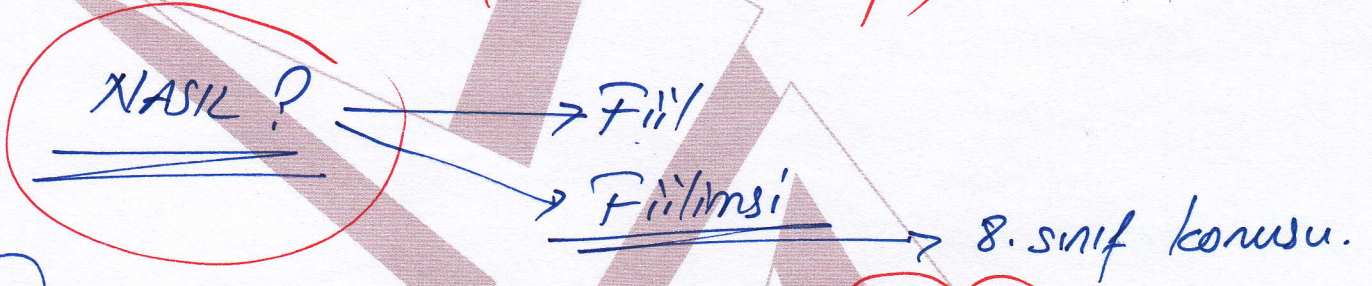

ZARF (BELİRTEÇ)

A) Durum Zarfı (Nitelik Zarfı)

ÖR İpek Hanım okula yürüyerek gitti.
FiİL

Annem güzel konuşmak istiyor.
FiİLİMSİ FiİL

Kardeşim ve babam hızlı konuşur.
FiİL

*** İyi adam
İyi kalem
Güzel insan
SIFAT AD

NASIL sorusunun cevabı
ismi etkiliyorsa o sözcük, yani
cevap SIFAT olur.

Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kısım durum zarfı değildir?

- A) İpek bu romanı huzurlu bir şekilde okudu.
- B) Pazara gitmek için iyi bir yol bulacağız.
- C) Evimizin yanındaki çocuk gülmüş gülmüş yürüdü.
- D) Komşumuz olayı çabucak anlattı.

3) Zaman Zarfı

NE ZAMAN?

12.40'ta

Bu akşam

Biraz önce

Eğer

Ör

Besiktaslı oyuncular bu akşam iyi oynadı.

ZAMAN
ZARFI

DURUM
ZARFI

Fiil

Ömer Usta biraz önce gitti.

ZAMAN
ZARFI

Fiil

SORU

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kısım zaman zarfı değildir?

A) Defne Hanım bu akşam babasıyla oynayacak.

B) Teyzem geldiğinde kahvaltüyü bitirmiştim.

C) İlkbahar, onun şiirlerinde çok önemlidir.

D) Dilmaz Hoca bu ilkbahar yaylaya çıkmanmış.

!!
Zaman adları veya zaman ifade eden sözcükler "ne zaman" sorusunun cevabı değilse

AD olur.

Akşamı hiç sevmem.

AD

Çarşamba'yı ipte çekiyoruz.

AD

Haziran'dan hoşlanmam Öğesi sevdiğim kardeş.

AD

AD

c) Soru Zarfı

Nasıl? → fiili etkiliyorsa soru zarfıdır.

Nle zaman?

Niçin?

Neyle?

Kiminle

⋮

Öp

Alt kattaki insanlar ne zaman taşındı?

(dön)

M. Kemal Atatürk savaşı nasıl yönetti?

iyi

Pazara bizimle ne diye gelmedi?

hasta olduğu için

O adam bize bakıp ne gülüyor?

[niçin]

***
SIFAT!!

Ne tür romanlar aldın?

Hangi

zamir

Kardesime ne aldınız?

kitap

Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru zarfı kullanılmıştır?

- ~~A) ^{Su} Hangi gün ders yapalım?~~ ^{AD}
- ~~B) Yufka ekmekleri kim ^{İpek} yapıyor?~~ ^{İPEK}
- C) Size ne zaman uğrayayım?
- ~~D) Bu çocuk pazardan ne istedi?~~ ^{ZAMAN}

D) Yer-Yön Zarfı :

Aşağı
İleri
Yukarı
Geri

Ek almadan kullanılırsa
yer-yön zarfı olur.

ör İpek az önce Aşağı miyordu.
ZZ YYZ

*** Aşağıya, yukarıya, ileriden → Ek alırsa isim olur.

***

Aşağı mahalle ^{AD}
İleri zeka ^{İPEK}
Geri vites ^{İPEK}
Yukarı kat ^{İPEK}

İsimleri etkilerse sıfat olur.

E) Miktar Zarfı (Azlık - Çokluk Zarfı)

NE KADAR ? → FiİL

Yakup Efendi bu gece de çok konuştu.

FiİL

Hatice teyze bu sabah az yürümüş.

FiİL

Miktar
Zarfı
fiili
etkile

Fuat Paşa

miktar zarfı

çok

iyi

konuştu.

FiİL

Durum

zarfı

Baska bir zarfın
derecesini arttırdı.

... daha çok yedim.

M.2

FiİL

Miktar zarfının derecesini arttırdı.

Çok

güzel

ev

AD

SIFAT

***

Sıfatın
derecesini
arttırdı.

SORU

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili zarf farklı görevde kullanılmıştır?

A) Başak Hanım en iyi notunu müzikten almış.
SIFAT AD

B) Adana'da daha sıcak günler yaşıyoruz.
SIFAT AD

C) Oyunu bu takım oldukça güzel oynadı.
ZARF Fiil

D) İpek yarınki toplantıya çok iyi bir şeyle katılacak.
SIFAT AD

A, B, D şıklarında altı çizili miktar zarfları sıfatların miktarını artırırken C şıkında başka bir zarfın miktarını arttırdı.